

Адаптація міжнародних стандартів судової експертизи до умов воєнного стану

Валентина Крижна

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0402-4224>, e-mail: valentina1416@ukr.net

Анастасія Крижна

студентка 2-го курсу магістратури за спеціалізацією «Судова експертиза» навчально-наукового експертно-криміналістичного інституту, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, Україна, e-mail: kryzhnaya@ukr.net

Досліджено проблеми та напрями адаптації міжнародних стандартів судово-експертної діяльності до умов воєнного стану. Проаналізовано ключові міжнародні принципи незалежності, об'єктивності та наукової обґрунтованості судової експертизи, а також виклики їх практичної реалізації в умовах збройного конфлікту. Особливу увагу приділено українському контексту, зокрема трансформації організаційних, процесуальних і методичних засад експертної діяльності. Запропоновано шляхи гармонізації міжнародних стандартів із національним законодавством та практикою в умовах воєнного стану.

Ключові слова: *судова експертиза; міжнародні стандарти; воєнний стан; судово-експертна діяльність; воєнні злочини.*

Adaptation of International Forensic Expertise Standards to Martial Arts Conditions

Valentyna Kryzhna, Anastasia Kryzhna

The problems and directions of adapting international standards of forensic expertise to the conditions of martial law are studied. The key international principles of independence, objectivity and scientific validity of forensic expertise are analyzed, as well as the challenges of their practical implementation in conditions of armed conflict. Special attention is paid to the Ukrainian context, in particular the transformation of organizational, procedural and methodological principles of expert activity. Ways of harmonizing international standards with national legislation and practice in conditions of martial law are proposed.

Keywords: *forensic examination; international standards; martial law; forensic activity; war crimes.*

Воєнний стан як особливий правовий режим істотно впливає на функціонування системи правосуддя, зокрема на судово-експертну діяльність. Судова експертиза відіграє ключову роль в забезпеченні доказування, установленні істини у кримінальних, цивільних та адміністративних провадженнях, а в умовах збройного конфлікту — також у документуванні воєнних злочинів і грубих порушень міжнародного гуманітарного права. У цих умовах особливої актуальності набуває питання дотримання та адаптації міжнародних стандартів судової експертизи, які формують універсальні вимоги до якості, незалежності та достовірності експертних досліджень [1].

Міжнародні стандарти судово-експертної діяльності розроблялися переважно для умов мирного часу, стабільного функціону-

вання інституцій та належного матеріально-технічного забезпечення. Воєнний стан, навпаки, характеризується обмеженням доступу до об'єктів дослідження, загрозами безпеці експертів, порушенням логістичних ланцюгів, дефіцитом ресурсів та зміною процесуальних процедур. Це зумовлює необхідність наукового осмислення шляхів адаптації міжнародних стандартів до надзвичайних умов без втрати їх змісту.

Необхідно зазначити, що міжнародні стандарти судової експертизи містять сукупність принципів, правил і рекомендацій, закріплених у міжнародно-правових актах, документах міжнародних організацій та професійних об'єднань експертів. Їх основне призначення полягає в забезпеченні єдиних підходів до проведення експертних дослі-

джень, підвищенні довіри до висновків експертів та забезпеченні визнання їх в різних правових системах.

До ключових принципів міжнародних стандартів належать незалежність і неупередженість експерта, наукова обґрунтованість методик, прозорість процедур, належна кваліфікація експертів, а також дотримання прав людини під час експертного дослідження. Важливе місце посідають стандарти управління якістю, зокрема вимоги до акредитації лабораторій, валідації методів та документування результатів [2].

Міжнародні стандарти також передбачають дотримання ланцюга збереження доказів, що є критично важливим для забезпечення їх допустимості в суді. У контексті розслідування міжнародних злочинів ці вимоги мають особливе значення, оскільки експертними матеріалами можуть користуватися в міжнародних судових інстанціях.

Запровадження воєнного стану створює низку об'єктивних перешкод для повноцінної реалізації міжнародних стандартів судової експертизи. Насамперед ідеться про безпекові ризики для експертів, які змушені працювати в умовах бойових дій або в безпосередній близькості до них. Це обмежує можливість дотримання стандартних процедур огляду місць подій та дослідження об'єктів.

Іншим суттєвим викликом є порушення інфраструктури судово-експертних установ, їх переміщення або тимчасове припинення діяльності. У таких умовах складно забезпечити функціонування систем управління якістю, збереження архівів та матеріальних носіїв інформації. Дефіцит обладнання та витратних матеріалів також негативно впливає на можливість застосування сертифікованих методик.

Процесуальні особливості воєнного стану, зокрема скорочення строків розслідування, спрощення окремих процедур або запровадження спеціальних режимів доказування, можуть суперечити міжнародним стандартам, орієнтованим на максимально повне та докладне дослідження. У таких умовах виникає ризик формального дотримання стандартів без реального забезпечення їхнього змісту.

Зазначимо певні напрями адаптації міжнародних стандартів до умов воєнного стану. Адаптація міжнародних стандартів судової експертизи до умов воєнного стану не означає їх скасування або ігнорування. Йдеться про гнучке тлумачення та застосування їх з урахуванням надзвичайних обставин і збереження базових принципів.

Одним із ключових напрямів адаптації є впровадження ризик-орієнтованого підходу до експертної діяльності. Це передбачає визначення мінімально необхідних стандартів якості, які можуть бути забезпечені в конкретних умовах, та документування об'єктивних причин відступу від окремих процедур. Такий підхід дає змогу зберегти довіру до експертних висновків навіть за умов неповного дотримання формальних вимог.

Важливу роль відіграє застосування дистанційних та цифрових технологій, зокрема для фіксування об'єктів дослідження, проведення консультацій та обміну даними. За умови належного нормативного врегулювання та захисту інформації це може компенсувати обмежений фізичний доступ до місць подій.

Адаптація також має стосуватися підготовки експертів. Міжнародні стандарти потребують високого рівня кваліфікації, а в умовах війни — додаткових компетенцій, пов'язаних із роботою з масовими похованнями, вибухонебезпечними предметами, травмами воєнного характеру. Це зумовлює необхідність спеціалізованого навчання та міжнародної співпраці [3].

Для України питання адаптації міжнародних стандартів судової експертизи має не лише теоретичне, а й практичне значення. Розслідування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією, потребує такого рівня експертних досліджень, який забезпечував би їх визнання на міжнародному рівні.

Національне законодавство у сфері судово-експертної діяльності загалом корелює з міжнародними стандартами, проте умови воєнного стану потребують його подальшої деталізації. Зокрема, доцільним є нормативне закріплення можливості застосування спрощених процедур із обов'язковим зазначенням причин та меж таких відступів. Це

дасть змогу поєднати вимоги процесуальної економії з принципом справедливості.

Практика українських судово-експертних установ свідчить про поступову інтеграцію міжнародних підходів, зокрема у сфері документування воєнних злочинів. Водночас відсутність уніфікованих методів щодо роботи в умовах бойових дій створює ризики неоднакової практики та зниження доказової цінності висновків експертів.

Отже, міжнародні стандарти судової експертизи залишаються фундаментальним орієнтиром для забезпечення якості та достовірності експертних досліджень навіть в умовах воєнного стану. Проте механічне застосування їх без урахування надзвичайних обставин неможливе. Адаптація міжнародних стандартів має ґрунтуватися на збереженні їх базових принципів за одночасного впровадження гнучких механізмів реалізації. Для України це означає необхідність нормативного уточнення процедур судово-експертної діяльності в умовах війни, розвитку спеціалізованої підготовки експертів та поглиблення міжнародної співпраці.

Отже, варто наголосити, що реалізація зазначених підходів сприятиме не лише підвищенню ефективності національної судово-експертної системи, а й забезпеченню належного документування та розслідування воєнних злочинів відповідно до міжнародних стандартів.

Перелік джерел посилання

1. Бондаренко-Берегович В. Судово-експертна діяльність в умовах військового стану. *Наукові перспективи*. 2024. № 6 (48). С. 535—548. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/article/download/12782/12844> (дата звернення: 19.01.2026).
2. Грига М. А. Експертні дослідження, актуальні в умовах воєнного стану. *Проблеми кваліфікації та розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану*: мат-ли наук.-теорет. конф. (Київ, 26.05.2022). Київ, 2022. С. 58—62.
3. Яценко І. Судова експертиза як об'єкт адміністративно-правового регулювання міжнародного співробітництва. *Право і безпека*. 2020. № 3 (78). С. 96—102. DOI: 10.32631/rb.2020.3.12 (дата звернення: 19.01.2026).